

Leidraad Anders Kiezen voor lectoren en student

Inleiding

Iedereen maakt elke dag honderden keuzes. Wat trek ik aan, wat ga ik eten, wat ga ik vanavond doen? Dit zijn vrij alledaagse keuzes. Maar mensen moeten ook vaak keuzes maken op het vlak van loopbaan, gezin, school, Keuzes die een grote invloed hebben op de toekomst en dus weloverwogen keuzes (zouden) moeten zijn.

In het (basis)onderwijs wordt er totnogtoe weinig continue, systematische en doelbewuste aandacht besteed aan het leren kiezen. Met dit project willen we daarin verandering brengen. We willen kinderen begeleiden bij leren kiezen. Dit wil zeggen bewust, zelfstandig en vanuit een onbevooroordeelde, roldoorbrekende en respectvolle houding ten aanzien van studieloopbanen en beroepen.

Het aantal stappen dat doorlopen wordt bij het maken van keuzes toont aan dat een keuze, en dan zeker een belangrijke keuze, niet van de ene dag op de andere kan gemaakt worden. Kinderen leren kiezen, of beter gezegd anders leren kiezen moet het resultaat zijn van een langdurig proces, gepaard met een intensieve keuzebegeleiding.

Naargelang de complexiteit van de keuze en de keuzevaardigheid van iemand zullen deze stappen sneller of trager worden doorlopen. Een keuze verloopt vaak in een aantal stappen:

- Beseffen dat je moet kiezen, zich open stellen en het aandurven.
- Zoeken naar verschillende keuzemogelijkheden, alternatieven, opties: onderzoeken van de opties, erover nadenken, een synthese maken van en vergelijken van (objectieve) feiten, (subjectieve) wensen en idealen, alternatieven zo rationeel mogelijk afwegen en in dialoog stellen met zichzelf en met anderen.
- Erover praten met anderen.
- Eigen mogelijkheden inschatten, vergelijken, stellen wat belangrijk is en wat minder belangrijk is.
- Beslissingen nemen, dit ga ik doen.
- Zich bewust zijn van het feit dat er eventuele hindernissen moeten overwonnen worden en dat plannen mogelijk moeten bijgestuurd worden.
- Zelf verantwoordelijk zijn en blijven voor genomen beslissingen.

Kiezen is dus een VAARDIGHEID en die verwerf je door veel te oefenen in een keuzerijke omgeving. Ann Peeters, wetenschappelijk medewerkster aan het Leuvense Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs, maakt hierbij de kritische opmerking dat kiezen of het aanbieden van reële keuzemogelijkheden niet altijd aan bod komen in de klas: "De leraar stippelt de weg uit en bijna nergens is er ruimte voor initiatief van de leerlingen. In de kleuterschool gaat dat nog, maar daarna wordt het afgebouwd. Men vergeet dat als leerlingen kunnen kiezen tussen verschillende interessante leeractiviteiten, ze een stuk intenser bezig zijn en zich er beter bij voelen ook. In ruil voor keuzevrijheid, kans op initiatief en zelfstandig werken is de leerling meer gemotiveerd bezig; hij leert meer en beter. De leraar moet er enkel voor zorgen dat er iets te kiezen valt. Een rijk milieu aanbieden, noemen we dat. Zoveel mogelijk verschillende leerdomeinen aan bod laten komen. Zodra de leerlingen bezig zijn, wordt de leraar begeleider en kan hij alert zijn voor problemen. Zo kan hij eventueel de mogelijkheden beperken

voor kinderen die moeilijk kunnen kiezen en overzicht bieden via keuzeborden of zo. Uiteindelijk kan hij de leerlingen veel individueler volgen en begeleiden. Deze principes werken op elke leeftijd.»¹

Het is belangrijk dat u ervan overtuigd bent dat het aanbieden van keuzemogelijkheden aan kinderen of kiezen in zijn geheel niet willen zeggen dat kinderen hun zin kunnen doen of iets vrijblijvend doen. Kiezen betekent wel kinderen zelfstandigheid geven in het eigen leerproces, kinderen de mogelijkheid geven om dingen zelf te plannen, aandacht besteden aan de interesses en de beginsituatie van het individuele kind. Aandacht besteden aan kiezen wil ook zeggen dat er mogelijkheden zijn om te differentiëren.

Met deze leidraad hebben we niet de intentie een volledig project rond kiezen uit te werken maar wel de intentie om u, leraren, lectoren en studenten, een aantal mogelijkheden aan te reiken waarop kiezen in uw lessen, voorbereidingen, thema's, projecten, belangstellingscentra, ... aan bod kan komen. Het is vooral onze bedoeling u te prikkelen en aan te zetten om verder na te denken over hoe en wanneer u kiezen aan bod kan laten komen.

Hoe kan ik in mijn lessen aandacht besteden aan kiezen? Besteed ik bij het geven van opdrachten aandacht aan kiezen? Geef ik, als lector, studenten ook keuzemogelijkheden? Kan ik, als student, kiezen in mijn voorbereidingen verwerken?

Voor de leesbaarheid van het document en de verdere communicatie over het project Ankie:

- worden de begrippen zelfconceptverheldering, horizonverruiming en leren kiezen toegelicht;
- geven we een overzicht van de projectdoelstellingen;
- vindt u een schematisch overzicht 'Jezelf Kennen, breder aanbod en kiezen'; dit schema geeft aan op welke manier kiezen aan bod kan komen (cf. didactisch model voor kiezen);
- een kort overzicht van de rol van de leraar bij het begeleiden van kinderen i.v.m. leren kiezen.

In dit document vindt u ook de ontwikkelingsdoelen en eindtermen die op impliciete of expliciete manier kunnen bijdragen tot het ontwikkelen van keuzevaardigheden. Deze lijst is een illustratie en kan nog verder worden uitgebreid in de loop van het project.

Tot slot geven we per leergebied een aantal concrete voorbeelden om kiezen aan bod te laten komen zonder ingrijpende veranderingen in het klas- en lesgebeuren. Dit is een bewuste keuze om aan te tonen dat kiezen in elke leergebied en op elk moment aan bod kan komen. Na een bespreking per leergebied vindt u het voorbeeld *'Wat lees ik graag'* met een aantal mogelijk te bereiken eindtermen. Dit voorbeeld toont ook aan dat aandacht besteden aan leren kiezen automatisch verbonden is met aandacht besteden aan zelfconceptverheldering en horizonverruiming.

Kiezen betekent jezelf kennen, kennis hebben van het brede aanbod (keuzemogelijkheden), weten hoe een keuze wordt gemaakt (inzicht in keuzeproces), een overzicht hebben van de soorten keuzes, weten wat consequenties (kunnen) zijn van een keuze.

¹ Klasse, De eerste lijn, leren kiezen. Klasse voor leraren nr.103 maart 2000 - <http://www.klasse.be/archieven/archieven.taf?actie=detail&nr=5860>

1. Begripsomschrijving

Een bewuste keuze kunnen maken vraagt een degelijke kennis van zichzelf (zelfconcept) en een overzicht van de mogelijkheden, van het brede aanbod. In een aantal gevallen zal dit aanbod zeer beperkt zijn en zal het moeten uitgebreid worden, objectief worden voorgesteld (horizonverruiming). Kiezen is een vaardigheid, dus kinderen moeten de mogelijkheid hebben om deze vaardigheid te verwerven, te oefenen. Pas dan zal een kind een bewuste keuze kunnen maken en zal het keuzemoment minder sterk afhangen van bijvoorbeeld voorkeuren van ouders, keuzes van klasgenoten of gebaseerd zijn op onvolledige informatie, stereotiepen en vooroordelen.² Een korte omschrijving van de centrale componenten bij leren kiezen.

Zelfconceptverheldering

- De leerlingen moeten zichzelf grondig leren kennen. Dit wil zeggen dat ze antwoorden zoeken op vragen zoals:
 - Wat zijn mijn talenten, capaciteiten, interesses en waarden?
 - Wat verwacht ik precies van het leven?
- Leraren kunnen
 - leerlingen helpen een realistisch zelfbeeld te krijgen en hun mogelijkheden te ontwikkelen; maar ook voldoende zelfvertrouwen op te bouwen.
- Kinderen kunnen zichzelf beter leren kennen als ze de mogelijkheid krijgen na te denken over o.a. onderstaande vragen:
 - Wie ben ik?
 - Waar ben ik goed in?
 - Wat zijn mijn zwakke kanten?
 - Wat vind ik belangrijk, wat niet?
 - Wat denken anderen over mij?
 - Wat doe ik graag?

Horizonverruiming

- Leerlingen moeten de nodige kennis over de wereld en onze samenleving opdoen en belangstelling ontwikkelen voor zoveel mogelijk onderwerpen.
- Alleen op die manier kunnen ze voor zichzelf bepalen welke plaats ze in onze wereld willen innemen.
- Leraren kunnen
 - een breed aanbod voorzien in de lessen (krachtige leeromgeving): bijv. door voldoende verschillende rolmodellen aan bod te laten komen als het over beroepen gaat, aandacht geven aan verschillende soorten muziek;
 - kinderen stimuleren om eens iets anders te kiezen dat ze niet kennen;
 - zelf goed op de hoogte zijn van de verschillende keuzemogelijkheden van kinderen (bijvoorbeeld i.f.v. studiekeuze).
- Kinderen helpen om zonder oogkleppen en vooroordelen naar de wereld kijken door stil te staan bij o.a. volgende zaken:
 - Welke keuzemogelijkheden heb ik allemaal?
 - Kijk ik verder dan mijn neus lang is?

² Het is natuurlijk nooit uit te sluiten dat kinderen beïnvloed worden door bepaalde waarden en normen, voorkeuren van de pedagogische omgeving en daarbuiten. Maar dit wil niet zeggen dat we deze beïnvloedende (f)actoren zoveel mogelijk neutraliseren.

- Hoe kan ik de wereld ontdekken?
- Hoe vind ik de informatie die ik nodig heb?

Kiezen

- Het is belangrijk dat leerlingen de vaardigheid ontwikkelen om, in interactie met anderen, op een weloverwogen manier te kunnen kiezen. Dit wil zeggen leren inzien dat elke keuze haar gevolgen heeft en dat een keuze maken vaak ook actie en planning met zich meebrengt.
- Kiezen, bewust kiezen kan niet zonder ook aandacht te besteden aan zelfconceptverheldering en horizonverruiming. Wie zichzelf goed kent en een overzicht heeft over het brede aanbod zal een bewuste keuze kunnen maken.³
- Bij het kiezen kunnen plannen en sturen kan men de aandacht van kinderen vestigen op volgende zaken:
 - Weet ik dat ik beïnvloed word?
 - Wie beïnvloedt mij (media, vrienden, rolmodellen, angst, mode of trends, ...)?
 - Wil ik dat?
 - Hoe ver laat ik me gaan?

³ Het is hier uiterst belangrijk dat kinderen inzicht krijgen in het keuzeprocess (verschillende stappen, gevolgen en mogelijkheden). Dit wil zeggen voldoende kansen om te leren kiezen, om deze vaardigheid te verwerven én in verschillende situaties.

2. Projectdoelstellingen

Finale doelstelling

In het basisonderwijs een bewuste studiekeuze voorbereiden en dus mogelijk maken, zonder contaminatie door vooroordelen van welke aard ook.⁴

Subdoelstellingen

Zelfconceptverheldering

- ☞ Ondersteuning en begeleiding bieden aan de pedagogische omgeving voor de begeleiding van kinderen bij het ontwikkelen van het zelfconcept.
- ☞ Ondersteuning en begeleiding bieden aan de pedagogische omgeving voor de begeleiding van kinderen bij het vormen van een realistisch zelfbeeld.
- ☞ Ondersteuning en begeleiding bieden aan de pedagogische omgeving voor de begeleiding van kinderen bij het in kaart brengen van hun interesses, capaciteiten, tekorten,
- ☞ Ontwikkelen van genderbewust didactisch materiaal.
- ☞ Creëren van een genderbewuste leeromgeving.
- ☞ Genderscreening van de opleiding, het didactische materiaal en handelen.

Horizonverruiming

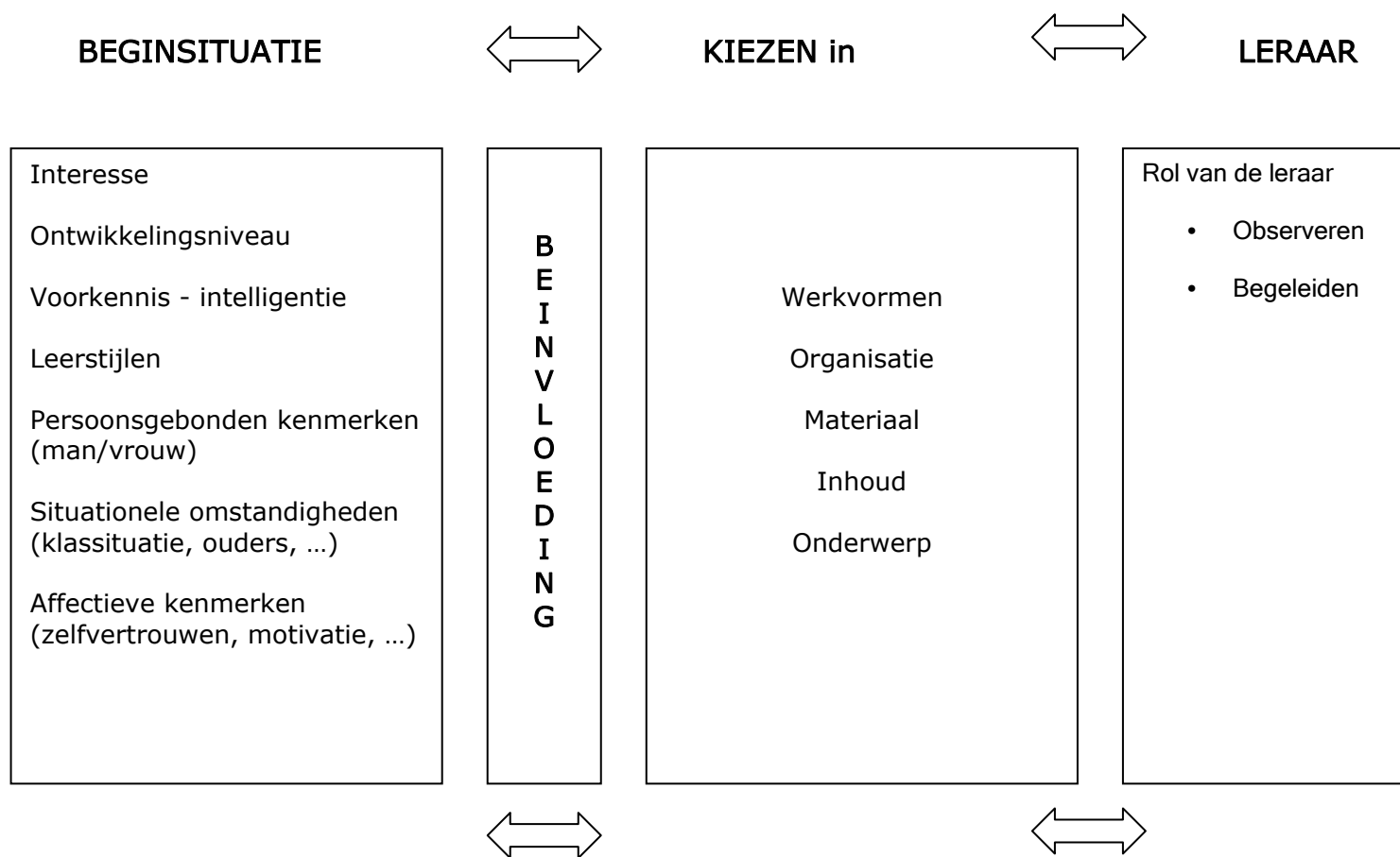
- ☞ Ondersteuning en begeleiding bieden aan de pedagogische omgeving bij het bewust zijn van eigen vooroordelen en hier op een constructieve manier mee omgaan.
- ☞ Ondersteuning en begeleiding bieden aan de pedagogische omgeving voor de begeleiding van kinderen bij het verkennen en uitbreiden van hun horizon.
- ☞ Ondersteuning en begeleiding bieden aan de pedagogische omgeving voor de begeleiding van kinderen bij het creëren van een krachtige leeromgeving creëren waar ruimte is voor een breed aanbod (op niveau van materiaal, thema's, projecten, rolmodellen, inhouden,)
- ☞ De kennis over de technische beroeps- en studiemogelijkheden van de pedagogische omgeving uitbreiden.
- ☞ Een databank van voorbeelden van good-practice en didactisch materiaal over Technologie in het basisonderwijs.
- ☞ Bij de pedagogische omgeving inzicht brengen in de linken tussen wereldoriëntatie - technologie en andere leergebiedvaardigheden.
- ☞ Technologie kunnen gebruiken als middel in het klasgebeuren en niet als doel.
- ☞ De affiniteit verhogen met techniek en technologie bij de pedagogische omgeving.

⁴ Kinderen zullen in het kader van het Project Ankie geen studiekeuze moeten maken maar ze zullen wel handvaten worden aangereikt om een studiekeuze te kunnen maken. Aandacht aan het maken van een studiekeuze zal vooral gebeuren in de derde graad van het lager onderwijs. In de andere graden van het lager onderwijs en in het kleuteronderwijs zal er aandacht besteed worden aan kiezen in zijn geheel. Waarbij er naargelang de beginsituatie van de scholen, de kinderen meer of minder zal gewerkt worden rond thema's zoals beroepen, wat wil ik later worden, ...

Kiezen

- ☞ Ondersteuning en begeleiding bieden aan de pedagogische omgeving voor de begeleiding van kinderen bij het keuzeproces.
- ☞ De pedagogische omgeving laten inzien en (h)erkennen dat het keuzeproces een leerproces is
- ☞ De pedagogische omgeving laten inzien en (h)erkennen dat het kiezen overal en altijd aanwezig is.
- ☞ De pedagogische omgeving laten inzien en (h)erkennen dat het aanbieden van keuzemogelijkheden aan kinderen bijdraagt tot de actieve participatie van kinderen aan het eigen leerproces.
- ☞ Ondersteuning en begeleiding bieden aan de pedagogische omgeving om meer keuzemogelijkheden voor kinderen in te bouwen in het pedagogische handelen.

3. Schema : Jezelf kennen, brede aanbod en kiezen

4. Rol van de leraar

□ Observeren

- ☞ Waarin interesseren de leerlingen zich/wel?
- ☞ Wat kiezen ze en waarom?
- ☞ Wie werkt er samen?
- ☞ Wie beleeft er plezier aan het uitwerken van een opdracht?
- ☞ Wie weet er al veel over het onderwerp?
- ☞ Wie is al vaardig in deze situatie?
- ☞ ...

Een goede begeleiding start vanuit een goede observatie van de leerlingen en de klassituatie.

□ Begeleiden

Naargelang de beginsituatie (keuzevaardigheden) van de groep en/of individu → differentiatie naar begeleiding.

- ☞ Individugericht
 - Bij het zichzelf leren kennen.
 - Bij het verruimen van de horizon.
 - Bij het kiezen (bijv. vrije of geleide keuze).
- ☞ Groepsgericht (idem individugericht)

5. Eindtermen en ontwikkelingsdoelen

Er werden geen specifieke eindtermen of ontwikkelingsdoelen geformuleerd om i.v.m. leren kiezen van kinderen. We hebben daarom een selectie gemaakt van eindtermen en ontwikkelingsdoelen die gelinkt kunnen worden aan leren.

Eindtermen	Leerlingen	
Componenten	Doelstelling	Leergebied en -domein
ZC	drukken in een niet-conflictgeladen situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderings spontaan uit.	WO mens 3.1.
ZC	kunnen beschrijven wat ze voelen en wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat zowel hun gedrag als hun gevoelens situatiegebonden zijn.	WO mens 3.2.
ZC	tonen in concrete situaties voldoende zelfvertrouwen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen.	WO mens 3.3.
ZC/HV	kunnen in concrete situaties verschillende manieren van omgaan met elkaar herkennen, erover praten en aangeven dat deze op elkaar inspelen	WO mens 3.4.
ZC/HV	tonen de bereidheid zich te oefenen in omgangswijzen met anderen waarin ze minder sterk zijn	WO mens 3.5.
HV	kunnen illustreren dat verschillende vormen van arbeid verschillend toegankelijk zijn voor mannen en vrouwen en verschillend gewaardeerd worden.	WO maatschappij 4.1.
ZC/HV	beseffen dat hun gedrag wordt beïnvloed door de reclame en media.	WO maatschappij 4.5.
ZC/HV	tonen zich bereid om actieve en passieve vormen van vrijetijdsbesteding te onderzoeken en evalueren	WO maatschappij 4.6
HV	kunnen illustreren dat verschillende sociale en culturele groepen verschillende waarden en normen bezitten	WO maatschappij 4.8
HV	kunnen op een eenvoudige wijze uitleggen dat verkiezingen een basiselement zijn van het democratisch functioneren van onze instellingen	WO maatschappij 4.14
ZC	kunnen een formulier invullen met informatie over zichzelf, hun situatie en hun activiteiten	NE Schrijven 4.5
ZC/HV	kunnen eigen werkwijzen vergelijken met andere werkwijzen en een oordeel geven daarover.	WO technologie 2.8.
HV	kunnen op systematische wijze samenhangende informatie (ook andere dan teksten) verwerven en gebruiken.	Leren leren 3
ZC/HV	kunnen eenvoudige problemen op systematische en inzichtelijke wijze oplossen.	Leren leren 4
K	kunnen, eventueel onder begeleiding, hun lessen, taken en opdrachten plannen en organiseren hun eigen leerproces controleren en bijsturen	Leren leren 5

Componenten	Doelstelling	Leergebied en -domein
ZC	kunnen met kritische zin vragen stellen bij de aangeboden informatie en hun eigen leren bevragen.	Leren leren 6
ZC	kunnen zich op een assertieve wijze voorstellen.	Sociale vaardigheden 1.1.
ZC	kunnen in omgang met anderen respect en waardering opbrengen.	Sociale vaardigheden 1.2.
ZC/K	kunnen hulp vragen en zich laten helpen.	Sociale vaardigheden 1.4.
ZC	kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken.	Sociale vaardigheden 1.5.
ZC	kunnen kritisch zijn en een eigen mening formuleren.	Sociale vaardigheden 1.6.
ZC	kunnen ongelijk of onmacht toegeven, kritiek beluisteren en eruit leren.	Sociale vaardigheden 1.9.
ZC	kunnen in functionele situaties een aantal verbale en niet-verbale gespreksconventies naleven.	Sociale vaardigheden 2
HV	kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.	Sociale vaardigheden 3

ZC Zelfconceptverheldering
 HV Horizonverruiming*
 K Kiezen**

* In verband met horizonverruiming werden er nog geen ontwikkelingsdoelen en eindtermen WO-Technologie toegevoegd. Dit zal in een latere fase wel gebeuren.

** In de eindtermen en ontwikkelingsdoelen zijn er geen doelstellingen die expliciet verwijzen naar de vaardigheid kiezen

Ontwikkelingsdoelen		Kleuters
Componenten	Doelstelling	Leergebied en -domein
<i>HV</i>	kunnen in een eenvoudige taal een recent gebeurde situatie waarbij zij betrokken waren in dialoog met een volwassene, beschrijven en vertellen hoe zij zich daarbij voelden.	<i>WO mens 3.2.</i>
<i>HV</i>	tonen in concrete situaties voldoende zelfvertrouwen in eigen mogelijkheden.	<i>WO mens 3.3.</i>
<i>HV</i>	kunnen in concrete situaties verschillende manieren van omgaan met elkaar herkennen en erover praten.	<i>WO mens 3.4.</i>
<i>ZC HV</i>	weten dat mensen eenzelfde situatie op een verschillende wijze kunnen ervaren en er verschillend kunnen op reageren.	<i>WO mens 3.5.</i>
<i>ZV HV</i>	kunnen voor zichzelf opkomen door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn.	<i>WO mens 3.6.</i>
<i>HV</i>	kunnen beroepen en bezigheden van volwassenen die ze kennen op een eenvoudige wijze beschrijven.	<i>WO maatschappij 4.1.</i>
<i>ZC</i>	herkennen vormen van afwijzend of waardierend reageren op het anders-zijn van mensen.	<i>WO maatschappij 4.4.</i>

ZC Zelfconceptverheldering
HV Horizonverruiming*
K Kiezen**

* In verband met horizonverruiming werden er nog geen ontwikkelingsdoelen en eindtermen WO-Technologie toegevoegd. Dit zal in een latere fase wel gebeuren.

** In de eindtermen en ontwikkelingsdoelen zijn er geen doelstellingen die expliciet verwijzen naar de vaardigheid kiezen

6. Concrete voorbeelden per leergebied

Per leergebied hebben we een aantal voorbeelden geformuleerd die aangeven op welke manier kiezen in de klas of les aan bod kan komen. We geven telkens een voorbeeld voor werkvormen, organisatie, materiaal, inhoud en onderwerp. Sommige voorbeelden voor het ene leergebied kunnen ook mits kleine inhoudelijke aanpassing en van toepassing zijn voor een ander leergebied.

Taal/Nederlands

Werkvormen

- De leerlingen moeten vijf verschillende werkvormen gebruiken gedurende bijvoorbeeld een trimester, ze kiezen zelf de volgorde.
 - Bij elk thema mogen de leerlingen kiezen uit een aantal spreekopdrachten (interview, uiteenzetting, poppenspel, gedicht, telefoongesprek) op voorwaarde dat ze die allemaal gedurende een trimester eens uitprobeerde hebben.

Organisatie

- De leerlingen krijgen een aantal te lezen teksten tegen het einde van de week maar ze mogen zelf plannen wanneer ze deze teksten lezen.

Materiaal

- Zelf een boek kiezen uit de klassenbibliotheek om te lezen en te bespreken.

Inhoud

- Kinderen bepalen zelf de artikels die aan bod komen tijdens de actualiteitenronde.

Onderwerp

- De leerinhoud wordt opgelegd, de leerlingen kunnen het onderwerp zelf bepalen
 - Spreken: de leerlingen moeten een dialoog voeren (leerinhoud), ze beslissen met wie en waarover ze een dialoog willen voeren.
 - Schrijven: de leerlingen moeten een brief schrijven (ze kiezen aan wie en wat ze schrijven), verhandeling schrijven (ze kiezen waarover)
- Een fichebak met stelopdrachten. De leerlingen mogen of moeten er een opdracht kiezen.
- Uit enkele teksten kiezen voor begrijpend lezen, naargelang de eigen interesse.

Frans

Werkvormen

- Leerlingen krijgen een onderwerp opgegeven waarover ze iets moeten vertellen. Ze mogen zelf kiezen op welke manier ze dit doen (rollenspel, voordracht, geschreven tekst, lied ,...).

Organisatie

- De leerlingen moeten een interview afnemen van iemand waarvoor ze bewondering hebben. Kinderen kiezen met wie ze samenwerken, verdelen de taken en plannen zelf wanneer ze dit gaan doen. De leraar geeft op wanneer de opdracht ten laatste moet afgegeven worden.

Materiaal

- De leerlingen moeten een persoon beschrijven. Ze mogen kiezen of ze een bandopnemer of videocamera gebruiken.

Inhoud

- De leerlingen mogen een Franse dag organiseren. Ze mogen kiezen hoe ze deze dag gaan invullen.

Onderwerp

- De kinderen gaan een Franse liedje leren, ze mogen een aantal liedjes voorstellen. Daarna stelt iedereen zijn voorkeuren voor en wordt er gestemd welk lied er aangeleerd wordt.

Muzische vorming

Bij beeldopvoeding is er heel veel kans tot zelf kiezen en plannen:

- Bij het begin van het schooljaar bepaalt de leraar welke nieuwe technieken beeldopvoeding dit jaar worden aangeleerd. De leraar kan zelf bepalen welke keuzemogelijkheden er worden aangeboden. Een aantal voorbeelden:
 - De leerlingen laten kiezen uit enkele modellen bij eenzelfde techniek.
Bijvoorbeeld: drie modellen vouwtechniek.
 - Zelf de techniek bepalen - de leerlingen kiezen zelf een concreet onderwerp.
Bijvoorbeeld: de leerlingen boetsen, maar kiezen zelf hun thema.
 - Zelf het materiaal bepalen: de leerlingen moet zichzelf een opdracht geven met het gegeven materiaal. Thema en techniek zijn vrij.
Bijvoorbeeld: een kunstwerk met hout of stof, welk materiaal gebruik ik voor een schuddoos te maken.
 - Zelf het thema bepalen; keuze van materiaal en techniek is vrij.
Bijvoorbeeld: een geschenk voor vaderdag.
 - De kinderen maken een collage en kiezen met wie ze deze collage gaan maken.

Werkvormen

- Er wordt een nieuw lied aangeleerd. De kinderen mogen zelf kiezen met wie ze samenwerken.
- De leerlingen moeten zichzelf voorstellen aan de klas. Ze kiezen zelf hoe ze dit doen (zingen, gedicht, foto, tekening, video, ...).

Organisatie

- De kinderen brengen een musical. Hoe zal deze musical verlopen? Verschillende rollen kiezen, welke persoon speelt welke rol, welke attributen gaan ze gebruiken.

Materiaal

- De leerlingen kiezen de muziekinstrumenten die ze gaan gebruiken tijdens de schoolmusical.

Inhoud

- De leerlingen kiezen zelf op welke manier ze een gedicht voordragen (boos, vrolijk, verlegen, ...).
- De leerlingen krijgen een melodie en kiezen zelf de inhoud van de liedtekst.

- Ze worden in groepjes ingedeeld en mogen per groep een tekst schrijven
- Muziekinstrumenten bepalen

Onderwerp

- De kinderen gaan op grootouderdag een lied brengen over hun grootouders. Welk genre kiezen de leerlingen?

Wiskunde

Binnen dit leergebied is er veelal een systematische opbouw vereist. Open opdrachten en kiezen naar interesse zijn minder aangewezen. De mogelijkheden tot zelfstandigheid van de kinderen beperken zich hier vooral tot het toepassingsgebied.

Werkvormen

- Keuzeopdrachten in de 'klaswinkel' met een kassa, prijslijsten en boodschappenlijsten kunnen voor variatie zorgen.

Organisatie

- De leerlingen stellen zelf een planning op voor het contractwerk. Gedurende de week volgen ze deze planning.

Materiaal

- De leerlingen kiezen zelf of ze de rekenopdrachten met hulpmiddelen oplossen of niet (leraar observeert natuurlijk om te zien of kinderen zichzelf goed kunnen inschatten) bijv. Concreet materiaal om te weten hoeveel bekertjes een fles gaan, hoeveel tegels er nodig zijn in hun eigen slaapkamer, ...

Inhoud

- De leerlingen als toepassing op een nieuwe vaardigheid rekenverhalen bedenken.

Onderwerp

- Een aantal rekenverhalen zitten in een fichebak. De kinderen kiezen zelf welk rekenverhaal ze oplossen wanneer ze vrije werktijd hebben.

Wereldoriëntatie

Werkvormen

- De leerlingen willen meer te weten komen over het containerpark
 - Ze kiezen zelf op welke manier ze informatie gaan verzamelen (bezoek, interview, internet, ...).

Organisatie

- De leerlingen kiezen wie er welke taken zal uitvoeren bij het bezoek aan het composteercentrum (interview, fotograaf, verslag schrijven, presenteren, ...).

Materiaal

- De leerlingen maken een sorteerkalender. Ze kiezen zelf op welke manier ze deze kalender gaan maken en welke materialen ze zullen gebruiken.

Inhoud

- De leerlingen werken rond afval en recyclage. Ze hebben ervoor gekozen om een containerpark te bezoeken:
 - Wat wil ze daarover weten?
 - Wie wil ze daar spreken?
 - Wat willen ze daar doen?

Onderwerp

- De thema's binnen de domeinen zijn niet opgelegd in de eindtermen. Er is hier dus ruimte om initiatief aan de kinderen te laten.
- Bijvoorbeeld het Domein Natuur: de eindtermen vermelden dat kinderen enkele veelvoorkomende dieren moeten kunnen herkennen en benoemen en dat zij inzicht moeten verwerven in de relatie van dieren tot hun omgeving, in de manier waarop ze voedsel zoeken, enz. Er staat nergens vermeld welke dieren aan bod moeten komen. De kinderen kunnen bijgevolg kiezen over welk dier ze meer willen weten. Er kunnen ook interessegroepjes gevormd worden rond vragen die ze over een dier hebben.

Lichamelijke Opvoeding

Een reis rond de wereld.

Werkvormen

- De leerlingen kiezen samen hoe ze een rivier in de lessen lichamelijke opvoeding kunnen oversteken.

Organisatie

- Iedere groep moet het volledige parcours doorlopen. Maar de leerlingen overleggen samen wie welke opdracht doet. Ze moeten dus elkaar goed kennen, weten wat de opdrachten zijn en dan een keuze maken.

Materiaal

- De leerlingen bepalen zelf welk materiaal ze gebruiken om iets van punt A naar punt B over te brengen. De leraar kan ook een aantal keuzemogelijkheden aanbieden bijvoorbeeld: emmers, matten, flessen.
- Ze kiezen zelf de manier waarop ze het vlugst aan de overkant van de zaal geraken bijv. Hinkstapspring, rollen, kruipen,

Inhoud

- De leerlingen maken een reis rond de wereld. Wat moeten ze allemaal doen tijdens deze reis:
 - Keuze in materialen
 - Werkvormen
 - Organisatie
 - Opdrachten

Onderwerp

- De leerlingen mogen een balsport doen. Ze kiezen zelf welke balsport.
- Het is sportdag. De kinderen kiezen zelf (uit een keuzeaanbod) welke sporten ze willen doen.

7. Thema: Wat lees ik graag?

Toelichting: Dit thema zal eerder in verband gebracht worden met het leergebied Nederlands. Dit was ook het vertrekpunt voor het uitwerken van 'Wat lees ik graag'. Maar we geven ook een aantal suggesties hoe dit ook aan bod kan komen in de andere leergebieden. In dit voorbeeld wordt er aandacht besteed aan de mogelijk te bereiken eindtermen en de manier waarop je aan zelfconceptverheldering, horizonverruiming en kiezen kan werken zonder ingrijpende veranderingen in het les- en klasgebeuren.

Inhoud

Kinderen maken kennis met het brede aanbod van jeugdliteratuur en ondervinden hierin hun eigen voorkeuren.

Enkele mogelijk te bereiken doelstellingen

ET 3.5 leergebied Nederlands domein lezen

... de informatie ordenen die voortkomt in voor hen bestemde verhalen, kinderromans, dialogen, gedichten, kindertijdschriften en jeugencyclopedieën.

ET 4.1 leergebied Nederlands domein schrijven

... overzichten, aantekeningen, mededelingen op- en overschrijven.

ET 1.3 leergebied Nederlands domein luisteren

... informatie achterhalen in een uiteenzetting of instructie van een medeleerling bestemd voor de leraar.

ET 2.1 leergebied Nederlands domein spreken

... het gepaste taalregister hanteren als ze aan leeftijdsgenoten over zichzelf informatie verschaffen.

Sociale vaardigheden:

- 1.1 zich op een assertieve wijze voorstellen.
- 1.2 in omgang met anderen respect en waardering opbrengen.
- 2 in functionele situaties een aantal verbale en niet-verbale gespreksconventies naleven.
- 3 samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.

Leren leren

- 2 op systematische wijze verschillende informatiebronnen op hun niveau zelfstandig gebruiken.
- 3 op systematische wijze samenhangende informatie (ook andere dan teksten) verwerven en gebruiken.
- 4 de lln kunnen eenvoudige problemen op systematische en inzichtelijke wijze oplossen.
- 6 houdingen en overtuigingen : op hun niveau leren met: voldoende zelfvertrouwen, voldoende weerbaarheid, houding van openheid en kritische zin.

Zelfconcept	Horizonverruiming	Kiezen
<p><i>Kringgesprek: "Wat lees ik graag?"</i></p> <p>Kinderen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Stellen het gekozen leesmateriaal aan elkaar voor. ☞ Informeren, dit wil zeggen niet discussiëren, geen meningen vormen en geen uitgebreide gesprekken voeren (kan later aan bod komen). ☞ Luisteren naar elkaar, respecteren wat een ander zegt. ☞ Maken op assertieve manier hun keuze duidelijk . <p>→ door het voorstellen van het favoriete leesmateriaal geeft het kind informatie over zichzelf → in een latere fase kan het kind (door o.a. interactie met de omgeving) inzicht verkrijgen in zichzelf. Bijvoorbeeld door opdracht, klassengesprek, discussie, ...</p> <p>Leraar:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Stelt indien nodig duidingsvragen (een aantal standaardvragen) <ul style="list-style-type: none"> ○ Wat heb ik gekozen? ○ Waarom heb ik het gekozen? ○ Waar heb ik het gehaald? ○ Van waar de interesse voor....? Hoe lang ben je al geïnteresseerd? ☞ Samenvatten van voorstellen, structuur aanbrengeen. ☞ Houdt goed bij welke keuze kinderen hebben gemaakt, wat hen interesseert en wat niet. 	<p><i>Kringgesprek : Vindt iedereen in de klassenbibliotheek boeken die hem interesseren?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Hoe kunnen we dit in kaart brengen? ☞ Wat zijn onze conclusies? Wat komt er wel en/of niet aan bod? ☞ Wat moet er nog toegevoegd worden aan de klassenbibliotheek? ☞ Staan er alleen boeken in de bibliotheek? ☞ Welke dingen kan je allemaal ontlene in de gemeentelijke of stadsbibliotheek? <p>Kinderen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Discussiëren, argumenteren, overleggen en luisteren. ☞ Mogelijke oplossingen voorstellen. ☞ Verzamelen van gegevens. ☞ Stellen zich open om kennis te maken met verschillende soorten leesmateriaal. <p>Leraar:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Helpt het kind dat geen interessant boek vindt een keuze te maken. ☞ Helpt de horizon te verruimen van de leerlingen: een ander boek laten lezen, kinderen bij elkaar zetten met verschillende belangstelling, gerichte zoekopdracht, samen zitten en erover praten,... <p>Mogelijkheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uitstap naar de stadsbibliotheek - boekhandel bezoeken - gesprek met een bibliothecaris - tijdschriftenhandelaar 	<p><i>Kringgesprek: Hoe kunnen we de klassenbibliotheek uitbreiden?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Opbergsystemen? ☞ Classificeren? Sorteren? Rubriceren? ☞ Kostprijs? ☞ Uitlenen van boeken? ☞ ... <p>Kinderen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ formuleren mogelijke antwoorden, hersenspinsels. <p>Leraar:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Structureert de antwoorden. ☞ Groepeert de ideeën van de kinderen in opdrachten. ☞ Stelt vragen indien nodig (bijv. welke beslissingen werden er genomen?). ☞ Is gespreksleider.

<p>Eindtermen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociale vaardigheden 1.1, 1.2, 2 - spreken 2.1 - luisteren 1.3 	<p>Eindtermen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociale vaardigheden 3, 4 - leren leren: 1 tot 3 	<p>Eindtermen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociale vaardigheden 1.1, 1.2, 1.5, 1.6, 1.7, 1.9, 2, 3 - leren leren: 1 tot 3 - spreken 2.1 - luisteren 1.3 - naargelang de opdracht die ze gekozen hebben kunnen nog andere eindtermen aan bod komen bijv. Technologie, Wiskunde, Mens en maatschappij, muzische vorming ...
<p><i>Kringgesprek - Discussie: Leesmateriaal voor meisjes en jongensboeken?</i></p> <p>Kind:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Lezen jongens en meisjes dezelfde dingen? ☞ Hoe komt dat? ☞ Wat kunnen we daaraan doen? ☞ Overleggen in deelgroepen over deze vragen ☞ Stellen gespreksleider, verslaggever aan ☞ <p>Leraar:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Gespreksleider ☞ Zorgt ervoor dat verschillende kinderen aan bod kunnen komen. Laat ze op voorhand in kleine groepen nadenken over de vragen. ☞ Vat samen, neemt conclusies, vat de voorstellen samen. ☞ Observeren. ☞ In kaart brengen van de keuzes, interesses van leerlingen en dit als vertrekpunt gebruiken om de interesses te verbreden. ☞ Achterhalen waarom het kind die keuze gemaakt heeft (vb. kind kiest vooral 		<p><i>Groepswerk: Wie doet er wat?</i></p> <p>Kind:</p> <p>Na een brainstorm over de bovenstaande vraag werken de kinderen aan de uitwerking ervan. Er wordt in verschillende groepjes gewerkt. Kinderen kiezen</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ een groep ☞ een opdracht ☞ (in overleg) de concrete uitwerking <ul style="list-style-type: none"> ○ materialen ○ ruimte ○ inhoud ○ werkvorm ○ begeleiding <p>Leraar:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Observeert de verschillende groepen ☞ helpt indien nodig (kan individueel of in groep begeleiden). ☞ Verbreden van het aanbod, gebruik van materialen, samenwerking in groepen, maken van keuzes, ☞ Horizon van de kinderen verruimen (kinderen stimuleren om niet te kiezen voor het vertrouwde, het bekende).

<p>prentenboeken omdat het niet goed kan lezen, kind leest alles over boten omdat ouders binnenschippers zijn,...).</p>		<p>Welke keuzemogelijkheden hebben kinderen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Hoe kunnen we het aanbod uitbreiden bijv. een bezoek aan de bibliotheek, boekhandel, boekenbeurs, overzicht van literatuur? ☞ Hoe en welke onderwerpen kunnen in de klas aan bod komen? ☞ Met wie gaan ze samenwerken, hoe ze gaan samenwerken, wanneer, waar, ☞ Rapporteren per deelgroep aan de andere klasgenoten (hoe gaan ze rapporteren, wie maakt verslag, wie rapporteert, wie houdt timing in het oog, ...) en waarom ze tot dit besluit gekomen zijn). <p>De leraar zal meer of minder ruimte laten om zelf te kiezen, rekening houdend met de mogelijkheden van de kinderen en de te bereiken doelstellingen.</p> <p>Bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Het aantal onderwerpen opgeven voor de klassenbibliotheek. ☞ Groepen zelf verdelen, taakverdeling aan de kinderen overlaten. ☞ De kinderen zelf groepen laten kiezen, meer sturen bij de taakverdeling binnen de groep omdat de leraar gemerkt heeft dat iedereen steeds dezelfde taak uitvoert (verband met zelfconcept nl. wat kan ik goed, doe ik graag en de horizon durven te verruimen nl. een andere taak; de leraar zal kinderen stimuleren om ook andere taken te verkennen).
---	--	---

<p>Eindtermen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociale vaardigheden 3, 4 - leren leren: 1 tot 3 - ... 		<p>Eindtermen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociale vaardigheden 1.1, 1.2, 1.5, 1.6, 1.7, 1.9, 2, 3 - leren leren: 1 tot 3 - spreken 2.1 - luisteren 1.3 - naargelang de opdracht die ze gekozen hebben kunnen nog andere eindtermen aan bod komen bijv. Technologie, Wiskunde, Mens en maatschappij, muzische vorming ...
<p>'Wat lees ik graag' in de andere leergebieden: een aantal mogelijkheden dat u gerust zelf kunt verder aanvullen:</p>		
<p><i>Muzische vorming muziek</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ In de klassenbibliotheek staan er ook cd's, boeken over en met muziek. Kinderen kiezen een liedjestekst voor een les ritmeren. <p><i>Muzische vorming beeld</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ De kinderen hebben een boekenkast gemaakt en kunnen deze kast een persoonlijke toets geven. Bijvoorbeeld: zelf etiketten maken, beschilderen, ... ☞ In de bibliotheek op zoek gaan naar materialen die ze kunnen gebruiken bijv. Om de kast te versieren of een nieuwe techniek die ze willen uitproberen <p><i>Wiskunde</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Leesmateriaal aankopen kost geld. De kinderen kunnen op internet, in boekhandels opzoeken hoeveel bepaalde boeken kosten en maken een overzicht van alle kosten. ☞ Het maken van een opbergsysteem: hoe groot moet de kast zijn, hoeveel boeken kunnen erin, hoe zwaar mag het zijn, plan teken voor opbergsysteem: oppervlaktes, afmetingen, sorteren, rubriceren, ... <p><i>Wereldoriëntatie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Een boekenkast in elkaar steken is technologie (met wie ga ik samenwerken, ik heb dat nog nooit gedaan, hoe moet ik eraan beginnen?). ☞ Opzoeken in de verschillende naslagwerken om bijvoorbeeld meer te weten te komen over de ontwikkeling van een boek, tijdschrift, ... (kinderen meer opzoeken over een onderwerp naar keuze binnen een bepaald thema). <p><i>Frans</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Franse literatuur in de bibliotheek: Welke boeken willen we zeker in de bib? Wat wil ik lezen? ☞ In de bibliotheek op zoek gaan naar informatie over Frankrijk (relatie met WO). <p><i>Lichamelijke opvoeding</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Kinderen gaan in de bibliotheek op zoek naar LO-activiteiten die willen doen. 		

J. Aanbevolen literatuur

- “Wat hoe? Leren kiezen.” Handleiding en werkboek voor keuzebegeleiding in het basisonderwijs.
Zorgproject van de CLB's van het Gemeenschapsonderwijs, Brabant
- “Studiekeuze van meisjes als beleidsprobleem : een vergelijking van het Nederlandse en het Noorse beleid om meisjes te stimuleren techniek te kiezen”
H.N. Scholtens
Enschede : Universiteit Twente, 303 p
- Keuzebegeleiding in het basisonderwijs : aanbod voor een lokale aanpak : informatiepakket
Margo Van Kreveld ; Peter Ursem /
Project 'Keuzebegeleiding in het basisonderwijs' . -Utrecht : Algemeen Pedagogisch Studiecentrum, 53p
- Kijk mij ! : lessen toekomstoriëntatie voor de basisschool : Reader
Margo Van Kreveld ; red.: Peter Ursem .
'Utrecht : APS ; Eindhoven : POON, 84p
- www.klasse.be Artikels over kiezen:
Klasse voor leraren:
Blindeman in de klas.
Nr. 75 mei 1997 p 4-5
De noodzaak van leren kiezen

Van de rol af .
mei 1997, p 8-9
Het afstappen van typisch vrouwelijk en typisch mannelijke beroepen, studies

Jongens krijgen meer aandacht
nr. 74, p 10-11
Leraren gaan verschillend om met meisjes en jongens. Dat werd nauwkeurig onderzocht met video-opnames in de klas. De meeste leraren zijn zich niet bewust van hun gedrag. Nochtans zijn de verschillen opvallend. Jongens krijgen bijvoorbeeld een heel ander soort vragen, meer hulp en meer tijd om te antwoorden. Leraren besteden twee keer zoveel tijd aan jongens dan aan meisjes.

Leren kiezen (Eerste lijn 17)
Nr. 103, maart 2000
Leren kiezen kan je niet puur instrumenteel bekijken: enkel in functie van de studie- en beroepskeuze die leerlingen moeten maken. Kinderen moeten kunnen groeien tot zelfstandig kiezende mensen. Dat is het einde van de leerlijn die vertrekt in de kleuterklas.

Probleemstelling en aanpak.
Interessant instrument

Leren kiezen is niet sexy. Interview met Roger Standaert, directeur DVO,
Nr. 151 januari 2005 p. 12 - 13

Hier wordt duidelijk dat de aandacht in wereldoriëntatie zou moeten verlegd worden naar techniek en technologie

We hebben geen vrije keuze meer

nr. 161, januari 2006, p. 10 - 14

Dit artikel gaat over "kiezen", niet in verband met beroeps- of studiekeuze maar over de beïnvloeding van bijvoorbeeld reclame op het keuzegedrag van de jongeren. Op bladzijde 14 is er ook een test over hoe je kiest

Klasse voor ouders

Katrien kan niet kiezen

Nr. 9 mei 1997, p. 2 - 3

Over kiezen

Kiest uw kind ook zo?

Nr. 37, maart 2000 p. 8

In dit artikel gaat het over hoe kinderen kiezen, door wie en wat ze beïnvloed worden en de rol die de ouders hierbij kunnen spelen

Niet voor meisjes

Nr. 46, februari 2001 p. 4 - 5

Gelijke kansen tussen jongens en meisjes

"Mama, ik weet niet wat kiezen" (Eerste Lijn)

Nr. 55 januari 2002

Iedereen maakt elke dag honderden keuzes. Om hoe laat sta ik op, wat trek ik aan, wat koop ik, wat eet ik, naar welke tv-programma's kijk ik? Maar iedereen maakt ook wel eens een belangrijkere keuze: welke job kies ik, waar ga ik wonen, met wie ga ik leven? Kinderen die van jongsaf aan leren kiezen, zullen op sleutelmomenten (studiekeuze bijv.) beter gewapend zijn

- <http://home.planet.nl/~tluken/ZelfkennisFundament.pdf> "Zelfkennis als fundament voor loopbaanontwikkeling?" Bouwen op een onbetrouwbare ondergrond

Tom Luken (Artikel)

- <http://home.planet.nl/~tluken/zc.htm> "Zelfconceptverheldering "

Drs. T.P. Luken

Deze tekst is oorspronkelijk verschenen in het Handboek Studie- en beroepskeuzebegeleiding, Samson H.D. Tjeek Willink, Alphen aan de Rijn, 1990

- <http://home.planet.nl/~tluken/bve.htm> “Gewoon jezelf zijn, hoe doe je dat?” Veranderende visies op het zelf en op zelfconceptverheldering in de loopbaanadviesering
Tom Luken
- <http://home.planet.nl/~tluken/int.htm> “Interesse en interessemeetings”
Tom Luken
Dit artikel is oorspronkelijk verschenen in het Handboek Studie- en beroepskeuzebegeleiding, Samson H.D. Tjeek Willink, Alphen aan de Rijn, 1995
- “Hoe een mens zichzelf kan leren kennen.” Obstakels en omwegen naar zelfkennis voor loopbaanplanning
Tom Luken
- “Daar kies ik voor.” Zelfstandigheid, differentiatie en verbondenheid in de basisschool
Annie Debue, Erna Van Avondt
Uitgeverij. Acco
- www.ond.vlaanderen.be/edulex/ De onderwijswetgeving en omzendbrieven
- www.ond.vlaanderen.be/DVO/ Dienst voor Onderwijsontwikkeling. Ontwikkelingsdoelen en eindtermen